

PHILOSOPHY

Світоглядно-релігійні інтерпретації ритуального вбивства старих

А. О. Ангелова

ІФОН НПУ ім. Драгоманова, м. Київ, Україна

*Corresponding author. E-mail: tira-sun@ukr.net

Paper received 28.01.2016; Accepted for publication 15.02.2016.

Анотація. Публікація присвячена дослідженню світоглядно-релігійних причин ритуального вбивства старих в архаїчних і традиційних спільнотах. Визначено різні моделі тлумачення геронтоциду: як гарантії гідного посмертного існування, як жертвовної практики, як засобу комунікації з померлими предками, як ритуалу оновлення сакральної влади, як лікувальної практики тощо. Також проаналізована вірогідна мотивація суїцидальної поведінки старих учасників ритуалу.

Ключові слова: геронтоцид, старість, старіння, геронтософія, філософія віку.

Вступ. Ритуальне вбивство старих – явище, характерне для багатьох архаїчних і традиційних спільнот. Наукове дослідження геронтоциду безпосередньо торкається складної геронтософської проблематики, яка постала в наші дні перед людством, – адже питання трансформації вікової структури суспільства, подовження життєвого циклу, соціального забезпечення літніх осіб, поширення іморталістичних тенденцій у філософії та науці коріняться в глибокій архаїці.

Короткий огляд публікацій за темою. Феномен геронтоциду висвітлено в роботах багатьох учених-антропологів та етнографів. Про складну семантику смерті від старості в архаїчних народів писали Л. Леві-Брюль [9], Л. Леві-Стросс [10]. Ритуальне вмертвіння старих у контексті античної та європейської історії висвітлював Т. Паркін [19]. Осмисленню фактів убивства старих у давньослов'янській культурі присвячена монографія Н. Н. Велецької «Язичницька символіка слов'янських архаїчних ритуалів» [3]. Д. К. Зеленін досліджував звичай добровільної смерті старих у примітивних народів [4]. Н. С. Бабаєва, описуючи звичай прижиттєвих поминок, тлумачила їх як пережиток ритуального вбивства старих людей [1]. Не зважаючи на наявність великої кількості наукових гіпотез щодо сенсу геронтоциду, немає єдиної точки зору на це явище. До сьогодні можна зустріти його поверхневу оцінку: практика стимуляції смерті осіб похилого віку розглядається лише як жорстоке вбивство, викликане боротьбою за життєві ресурси.

Метою статті є виявлення світоглядно-релігійних причин архаїчного геронтоциду.

Матеріали та методи. Природа архаїчної свідомості, яка є синкретичною в своїй основі, виключає можливість однозначної трактовки будь-яких явищ первісної культури. Аналізуючи ритуальне вбивство старих, потрібно комплексно враховувати його соціально-економічні та світоглядно-релігійні причини. З цих позицій треба розглядати різні аспекти проблеми: соціальні та релігійні причини умертвіння старих, критерії відбору смертників, вікові та гендерні характеристики учасників ритуалу, засоби припинення життя, суїцидальна мотивація представників старшого покоління, згадки про геронтоцид у фольклорі, рудиментарні залишки цього явища в обрядових діях тощо.

Аналіз основних положень. Першим, суто

матеріалістичним поясненням практики вбивства літніх членів спільноти є природно обумовлена боротьба за виживання. Вбивство старих особин молодшими тваринами спостерігається у багатьох видів ссавців: збереження популяції передбачає звільнення від життєвого простору для молоді. Боротьба між поколіннями за життєві ресурси є сталою характеристикою всього раннього етапу людської історії. Геронтоцид як соціальне явище виник в епоху мезоліту (XV-VI тис. до н. е.). Внаслідок екологічних змін середовища мезолітичні племена були вимушені вести кочове або напівкочове життя. Тому корисні функції літніх людей мали другорядне значення. Мандруючи, орда не затримувалась довго на одному місці, водночас не могла рухатися разом з одражливими та важкохворими. Всіх, хто не міг пересуватися та здобувати собі їжу, залишали, прирікаючи на голодну смерть або загибель від хижаків.

Передчасна смерть (через ізоляцію або вбивство) старих та важкохворих була обумовлена кочовим образом життя. Проте й осілі племена за несприятливих умов прагнули позбутися нездатних до продуктивної діяльності осіб. Небезпека перенаселення опанованої території змушувала колектив контролювати свою чисельність як за рахунок обмеження народжуваності (інфантоцид), так і через підтримання високої смертності дорослих особин (геронтоцид та добивання хворих і поранених). Кожного разу, коли спільнота опинялася близько до реалій існування архаїчного кочової общини, її ставлення до хворих та старих ставало аналогічним. Факти кидання напризволяще недієздатних одноплемінників через скрутні обставини були зафіксовані ще на початку XX ст. [4, с. 115].

Натомість у стабільних екологічних та економічних умовах рівень працездатності не відіграв визначального впливу на ставлення колективу до індивіда. В такому суспільстві авторитет людей похилого віку укріплюється, вони перестають бути тягарем, стаючи носіями знань та мудрості, а геронтоцид із життєвої необхідності перетворюється на складний за своєю семантикою ритуал. Якщо ранні форми геронтоциду обумовлювала природна боротьба за виживання, то подальші трансформації цього явища (з часів неоліту впродовж до XX ст.) пов'язані з еволюцією релігійної свідомості. Систематизація накопи-

чених наукових фактів, які торкаються вбивства дідів, свідчить про наявність широкого спектру пояснень цього ритуалу, жодне з яких не є абсолютно вичерпним.

Варіативність семантики смерті від старості.

Ритуальне вбивство старих коріниться, насамперед, в архаїчному осмисленні переходу із земного до потойбічного життя. Не зважаючи на наявність великої кількості суперечливих вірувань у різних народів, можна виокремити такі головні ідеї: 1. Старіння не може призвести до смерті, – людина завжди помирає від магії. 2. Старість – єдина природна причина смерті, натомість кончина в іншому віці є наслідком чар.

Перша точка зору ґрунтується на тому, що смерть людини є обов'язково насильницькою. Ризиковані умови життя первісних спільнот призводили до того, що смерть від старечого виснаження була рідкісним явищем. Здебільшого люди помирали від нещасних випадків чи гинули від рук ворогів. Як писав Л. Леві-Брюль, «якщо в певний момент наступає смерть, то це відбувається тому, що втрутилася таємнича сила. Звісно, й саме старече знесилення, так само як і будь-яка хвороба, зобов'язане походженням не тому, що ми називаємо природними причинами, – воно має бути пояснене дією містичної сили» [9, с. 286]. З цих міркувань старіння не усвідомлювали як причину смерті, – адже, за спостереженнями архаїчних людей, чимало дряхлих осіб продовжували жити.

Міфологічна логіка не розрізняла хворобу чи нещасний випадок: за будь-яких обставин вважалось, що жертва потерпала від злого духу. Коли індіанець помирав від отриманих ран або дряхлості, його одноплемінники не визнавали, що смерть є наслідком пошкодження тіла або старіння: вони відшукували чаклуна, який здійснив це вбивство. Австралійські племена влаштовували допит померлого: перебування в іншому світі дозволяло знати всі сакральні таємниці, в тому числі ім'я того, чаклує на смерть [13, с. 35]. Мешканці Південної Африки також не припускали, що хто-небудь може померти природною смертю. В австралійській Вікторії тубільці пояснювали смерть людини лише злочинною дією ворога. З наведених фактів Л. Леві-Брюль зробив висновок, що первісні люди взагалі не відстежували різниці між смертю внаслідок старості або хвороби та загибеллю [9, с. 219].

Другий комплекс ідей формується на більш пізньому етапі історії, коли збільшується загальна тривалість життя: людина не доживає до старості лише внаслідок чародійства, смерть від старості є доброю, натомість загибель у молодому віці – це погано. Південно-африканські кафри стверджували, що всі хвороби спричинені дією чаклунів, без їхнього впливу людина помирає лише від старості [9, с. 487]. Нанайці вірили, що духи смертельно карають людину за провини; проте безвинна людина може жити довго та померти від старості [16, с. 15].

На думку Д. Зелена, розуміння природності смерті в літньому віці сформувалося в період переходу до осілого образу життя [4, с. 116-117]. Внаслідок цього виникає уявлення про «добру» та «погану» смерть. Відповідно до характеру смерті та поняття про подальше буття людини на тому світі, померлих умовно розділяли на дві групи: 1) В першу групу входили люди, померлі в старості чи зрілому

віці; цих покійників вшановували, оскільки вважали, що їхні душі перебувають у спокої, не турбуючи живих, а до рідного дому та до нащадків повертаються лише на поминальні дні. Померлі батьки в родовому суспільстві переходили до категорії духів предків. 2) До другої групи відносили так званих «заставних» мерців – тих, хто помер передчасною, неочікуваною, нещасною або насильницькою смертю. Заставними покійниками вважались також представники групи медіаторів – чаклуни, шамани та відьми: навіть якщо вони помирали в глибокій старості внаслідок природних причин, їх прираховували до мертвяків [5, с. 39-40]. У деяких народів люди з фізичними вадами або нещасливою долею після смерті також вважались нечистими [11, с. 300].

Світоглядно-релігійні інтерпретації геронтоциду.

Обидві версії тлумачення смерті в літньому віці – і як наслідку магійного впливу, і як єдиного природного способу померти – певним чином обумовлюють світоглядні причини геронтоциду, серед яких можна виокремити декілька напрямків:

Геронтоцид як боротьба з магійним забрудненням.

Віра в існування надприродних причин хвороб та смерті обумовлювала впевненість у тому, що старіння людини теж викликане чаклуванням. У процесі життя людину поступово охоплюють духи смерті, які врешті-решт перемагають. Старість постає як духовно-фізична деградація, а смерть від старості – найвищим забрудненням людини. Такої точки зору дотримувались, наприклад, давні іранці, які вважали старіння результатом діяльності демонічних сил [7, с. 188-205]. Геронтоцид з цієї точки зору був дією «на випередження»: варто було померти до того, як зловорожа магія спотворить та занапастить людину дряхлістю.

Збереження молодого тіла для воскресіння на тому світі. Іншою вірогідною причиною геронтоциду та добровільної смерті старих була віра в те, що індивід у потойбічному світі зберігає свій тілесний образ. Австралійці, вбивши ворога, відрубали великий палець від правої руки мерця для того, щоб скалічений загиблий не міг кидати свій спис. Африканці боялися тривалої хвороби, що передує смерті: з-за цього вони могли з'явитися на той світ ослаблі та худі [17, с. 164]. Непошкодженість тіла в момент переходу на той світ для архаїчної людини поставала важливою умовою щасливого загробного буття. Згідно з цією логікою, краще вкоротити своє земне життя і опинитися в потойбіччі сповненим сил, ніж перейти туди дряхлим та скніти так цілу вічність.

Геронтоцид як лікувальна практика. У багатьох первісних народів вважалось, що смерть від духа хвороби є найжахливішою: хворий після такої кончини не може упокоїтися на тому світі, перетворюючись на демона. Для врятування людини достатньо було позбавити її життя, водночас подолавши духа хвороби. Аналогічні уявлення, поширені серед сибірських народів, описував Д. К. Зеленін: «Коли після лікування дух хвороби все одно не покидає немічного і той не видужує, єдиним виходом стає вбивство духа хвороби разом із недужою людиною, оскільки дух хвороби вважається вже невіддільним від хворого» [4, с. 117-119].

Ганебність смерті від старості. В спільнотах, які вели кочовий спосіб життя, природна смерть вважалася ганебною. Якщо мисливець доживав до глибокої старості, це означало, що протягом свого життя він не виявляв належної відваги на полюванні. Осмислення смерті від старості як негідної кончини спостерігається й у некочових культурах більш пізніх епох. Наприклад, для давнього скандинава «солом'яна смерть» від старості або хвороби означала безраднісне посмертне існування в обителі Гели, богині смерті. Якщо вікінгу не судилося полягти на полі бою та смерть приходила за ним на мирне ложе, він волів отримати так звану «печатку Одіна» – удар списом, і таким чином опинитися у Валгаллі, країні загинувших героїв [17, с. 282]. Чукчі також вважали, що краще померти в бою або іншою насильницькою смертю. Передсмертний обряд чукчів моделює гідну кончину воїна: помираючого заколюють, пронизуючи серце через ребра лівого боку [4, с. 121-123].

Ритуальне вбивство довгожителів. Навіть коли смерть від старості вважалась природною, в спільноті стежили за нормованістю життєвого циклу кожної людини. Поняття «доброї» смерті включало в себе й своєчасність кончини. В більшості первісних культур було розповсюджене уявлення про те, що людина, яка дочекалася онуків, виконала свою земну місію, її перебування в поцейбічному світі є зайвим. Тому старих-довгожителів у багатьох народів вважали небезпечними. Їх занадто довге життя пояснювали магією, здатністю красти відпущені іншим роки, забирати «долю» молодих [2, с. 102-103]. З цих міркувань літніх людей, що зберегли підозріло добре здоров'я, страчували. Ритуальний порядок убивства, поховання та поминання довгожителів оберігав їх від перспективи перетворення на заставних небіжчиків та злих духів [3, с. 90-95].

Геронтоцид як засіб комунікації з предками. Ритуал вбивства-проводів дідів забезпечував зв'язок між світом живих та мертвих: до общини предків, яка впливала на земне життя, відправляли посланця з місією домовитися про допомогу, задобрити та завітрити у своєму шануванні. З огляду на це «проводи» старих на той світ набували не трагічного, а урочистого змісту. Вони проводилися або періодично, як превентивний захід, або у кризові часи, коли спільнота потребувала допомоги предків.

Геронтоцид як повернення душі додому. Ще один вірогідний сенс давнього ритуалу коріниться в анімістичних віруваннях. Йдеться про повернення душі на батьківщину (той світ) за перших ознак старості. На думку Н. Велецької, «елементи спорядження в одязі, реквізиті, жертвних предметах; уявлення про довгий і важкий шлях ... викликають припущення про те, що генезис ритуалу проводів посланників в обоженний космос міг бути пов'язаний з давнім індоєвропейським звичаєм повернення у старості на батьківщину» [3, с. 100]. Про аналогічну мотивацію писав Л. Леві-Строс: «Було б помилкою поєднувати звичай вбивати старих з економічних причин та звичай прискорювати їх перехід в інший світ для того, щоб не позбавляти їх надовго потойбічних радощів» [10, с. 10].

Насильницька смерть трактувалася як благодіяння для жертви: її душа опинялася в найкращих умовах у

потойбіччі.

Тотожність живих старих та покійних предків. Геронтоцид не тлумачили як убивство, якщо система вірувань передбачала певне ототожнення давніх старих та померлих прашурів. Наприклад, вивчення поховальних слов'янських ритуалів доводить, що колись фігура «умруна» (небіжчика) означала не вже померлого, а людину, яка незабаром відійде на той світ. Так само в багатьох індоєвропейських народів покійник постає як реальна дійова особа ритуалу, яка «виконує» певні дії та «виголошує» промови [3, с. 221]. З іншого боку, етнографами зафіксоване ставлення до старих як до вже померлих людей. Проміжне становище давніх старих мав на увазі В. Пропп, коли наголошував на тому, що «усвідомлення трупа» – доволі пізня культурна реалія, недарма охоронець країни мертвих в різних міфах та казках – сліпа стара, яка є ані живою, ані мертвою [14, с. 52].

Символічна смерть старого наставала після обряду переходу, одним із варіантів якого були *прижиттєві поминки*. Сенс цього дійства полягає у завбачливому піклуванні про душу, яка після смерті потребує захисту від злих сил. В такому випадку вмертвіння літніх осіб взагалі не розцінювалось як убивство, адже після поминок та символічної смерті душа переходила в інший світ, залишаючи по собі порожню оболонку – тіло. Пізніше прижиттєві поминки залишились як пережиток геронтоциду: провівши їх, старий згодом помирав природною смертю [1, с. 120-129]. Інший приклад ставлення до старих як до померлих прашурів – їх підготовка до ритуального самогубства у народів Кавказу. Дідів, як немовлят, укладали в спеціальні колиски і співали колискові [8, с. 151]. На думку дослідників, колиска та домовина корелюються з образом човна як засобом переходу в інший світ, а сам звичай заколисування підкреслює медіальне становище старих людей [12, с. 72].

Геронтоцид як оновлення сакральної влади. Окремим випадком страти старих було ритуальне вбивство літнього царя (вождя), поширене в багатьох давніх спільнотах. Старість, хвороба або знесилення лідера спільноти ставали приводом для позбавлення його влади. Сенс цього звичаю – у вірі в залежність благополуччя спільноти від сили її очільника: при настанні старості вождь втрачав свою магічну потенцію, і це загрожувало лихом для всієї країни. В різні часи літнього правителя убивали або періодично, для попередження можливих негараздів, або під час воєн, епідемій, природних катаклізмів тощо. Жертвуючи собою, правитель мав «забрати» з собою всі неприємності свого народу, «домовитися» з вищими силами щодо нормалізації ситуації в країні [18, с. 355-378]. Згодом практика геронтоциду змінюється ритуалом оновлення життєвої сили царя.

Ритуальне пожирання трупів мертвих старців для збереження сили роду. Одним із варіантів геронтоциду, спрямованого на зміцнення общинного добробуту, була так звана некрофагія: поїдання тіл старих та старійшин після їх ритуального вбивства [6, с. 226-227]. Н. Велецька, досліджуючи геронтоцид, наводить багато прикладів того, як різні народи ритуально вбивали своїх батьків, а потім обробляли тіло, частково з'їдаючи його та виготовляючи зі

скелетів культові предмети [3, с. 40-43]. Цей звичай пояснюють двома основними причинами: 1) бажанням врятувати померлого родича від пожирання злими духами; 2) збереження цілісності колективу – поїдання окремих частин тіла старих символізує передачу життєвої сили роду, зосередженої в органах предків [13, с. 40].

Трансформація ритуалу: від добровільного учасника до жертви. Як доводять дослідження, на початковій стадії свого побутування геронтоцид мав беззаперечно добровільний характер. При цьому трагедійна інтерпретація штучного припинення життя старих є некоректною: учасники ритуалу були занурені в релігійний транс, перебуваючи в екстатично-піднесеному емоційному стані. Є багато етнографічних даних про те, що призначені в жертву старі самі керували ритуальними приготуваннями та дійством. Добровільна смерть старих була вмотивована наступними релігійно-світоглядними установками: розуміння смерті від старості як ганебного чи протиприродного явища; бажання допомогти одноплемінникам у кризові часи («домовитись» з богами чи предками); бажання отримати сакральні можливості (наприклад, померти заради того, щоб помститися ще живому кривднику чи дізнатися таємницю, яка стане відома мешканцеві того світу [17, с. 313]); поцінування переваг потойбічного життя; вивільнення життєвих ресурсів для молодших поколінь; інші причини.

З часом, коли втрачається первинний ритуальний сенс геронтоциду, а обряд проводиться за економічної необхідності чи як незрозуміла традиція, спостерігається відсутність доброї волі у жертви. Показовим для розуміння механізму трансформації ритуалу є феномен «сардонічного сміху». Життєстверджуюча атмосфера ритуального умертвіння старих мешканцями давньої Сардинії має багато культурних аналогій. Схожий звичай існував у єгипетських кочівників, фінікійців та інших народів. Герої кавказького епосу велетні-нарти перед умертвінням своїх старих також

влаштовували бенкет та розважались [8, с. 141-150]. Присутність ритуального сміху під час добровільної смерті чи умертвіння старих доводить, що геронтоцид не ототожнювався з убивством. Згодом вираз «сардонічний сміх» перетворюється на синонім жорстокого реготу [15, с. 236]. Момент зміни сенсу геронтоциду простежується в міфологемі, яка зустрічається у різних народів: життя старезного батька випадково або обманом зберігає син, не зважаючи на наказ стратити всіх дідів; мудра порада старця рятує всіх від біди, й відтоді перестають убивати старих [3, с. 127-128].

Хоча добровільний характер ритуалу був із часом втрачений, геронтоцид здебільшого відбувався в атмосфері шанобливого ставлення до жертви, а місце вбивства та поховання батьків нерідко перетворювали на родинну святиню [4, с. 134]. У новий та новітній часи геронтоцид перетворюється на драматизований елемент обрядності, його окремі деталі зберігаються в звичаях (молодіжних гуляннях, дитячих іграх), фольклорі (легендах, казках, прислів'ях, піснях) тощо.

Висновки. Геронтоцид, що практикувався в багатьох архаїчних спільнотах, мав ритуально-релігійний сенс. Початкові економічні фактори геронтоциду трансформувалися в цільну систему вірувань, пов'язану з уявленнями про загробне життя. Звичай умертвіння старих можна інтерпретувати в різних варіантах та їх комбінаціях: як найбільш прийнятний спосіб смерті, що гарантує гідне посмертне існування; як жертвна практика, що є складовою культу предків; як засіб комунікації з потойбічним світом; як страта старого довгожителю, що «заживає чужий вік»; як ритуал оновлення сакральної влади (вбивство старого царя); як лікувальна практика (звільнення людини від духа хвороби); як евтаназія чи самогубство, здійснені за допомогою інших осіб. Подальше дослідження генези цього явища, символіки та значення закладених у ньому архаїчних образів дозволить більш об'єктивно осягнути геронтософські проблеми сучасності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабаева Н. С. Древние верования горных таджиков Южного Таджикистана в похоронно-поминальной обрядности (к. XIX – нач. XX вв.) / Н. С. Бабаева. – Душанбе: Дониш, 1993. – 156 с.
2. Байбурин А. К. Ритуал в традиционной культуре. Структурно-семантический анализ восточнославянских обрядов / А. К. Байбурин – СПб: Наука, 1993. – 240 с.
3. Велецкая Н. Н. Языческая символика славянских архаических ритуалов / Н. Н. Велецкая. – М.: «Наука», 1978. – 105 с.
4. Зеленин Д. К. Избранные труды. Статьи по духовной культуре 1934-1954 / Д. К. Зеленин: [вступ. ст., сост. и коммент. Т. Г. Ивановой]. – М., «Индрик», 2004. – 368 с.
5. Зеленин Д. К. Избранные труды. Очерки русской мифологии: Умершие неестественною смертью и русалки / Д. К. Зеленин: [вступ. ст. Н. И. Толстого]. – М.: Индрик, 1995. – 432 с.
6. Зыбковец В. Ф. Дорелигиозная эпоха. К истории формирования общественного сознания. – М.: Изд-во АН СССР, 1959. – 248 с.
7. Крюкова В. Ю. Смерть и похоронный обряд в исламе и зороастризме / А. А. Хисматулин, В. Ю. Крюкова: [под ред. И. М. Стеблин-Каменского]. – СПб: «Петербургское востоковедение», 1997. – 272 с. – (Orientalia).
8. Кумахова З. Ю. Нартский эпос: язык и культура / Кумахов М. А., Кумахова З. Ю. – М.: Наследие, 1998. – 311 с.
9. Леви-Брюль Л. Сверхъестественное в первобытном мышлении / Л. Леви-Брюль: [пер. с фр.]. – М.: Педагогика-Пресс, 1994. – 608 с. – («Психология: Классические труды»)
10. Леви-Стросс К. Структурная антропология / К. Леви-Стросс: [Пер. с фр. В. В. Иванова]. – М.: ЭКСМО-Пресс, 2001. – 512 с. – («Психология без границ»)
11. Михайлов М. Т. Анимистические представления бурят / М. Т. Михайлов // Природа и человек в религиозных представлениях народов Сибири и Севера. – Л.: Наука, 1976. – С. 292-319.
12. Нальчикова Е. А. Генезис феномена «добровольной смерти»: миф и традиция [Текст] / Е. А. Нальчикова // Власть. – 2007. – №8. – С. 71-73.
13. Петрухин, В. Я. Загробный мир. Мифы о загробном мире: мифы разных народов / Петрухин В. Я. – М.: АСТ: Астрель, 2010. – 416 с.
14. Пропп В. Я. Исторические корни волшебной сказки / В. Я. Пропп. – М.: Лабиринт, 2000. – 336 с.

15. Пропп В. Я. Проблемы комизма и смеха. Ритуальный смех в фольклоре / В. Я. Пропп. – М.: Лабиринт, 1999. – 288 с.
16. Смоляк А. В. Шаман: личность, функции, мировоззрение: (Народы Нижнего Амура) / А. В. Смоляк. – М.: Наука, 1991. – 280 с.
17. Тайлор Э. Б. Миф и обряд в первобытной культуре / Э. Б. Тайлор: [пер. с англ. Д. А. Коропчевского]. – Смоленск: Русич, 2000. – 624 с.
18. Фрэзер Дж. Золотая ветвь: Исследование магии и религии: В 2 т. Т. 1 / Дж. Фрэзер: [пер. с англ. М. Рыклина]. – М.: ТЕРРА-Книжный клуб, 2001. – 528 с. – (Боги и ученые).
19. Parkin T. Old Age in the Roman World: A Cultural and Social History / Tim G. Parkin. Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 2003. – 495 p.

The ideological and religious interpretations of the ritual murder of old people

A. Anglova

Abstract. The publication is devoted to the research of the ideological and religious reasons for the ritual murder of old people in archaic and traditional communities. There are different models of interpretation of the notion “geronticide”: as guarantee a worthy post-mortem existence, as sacrificial practice, as a means of communication with dead ancestors, as a ritual of the renewal of sacred power, as a medical practice etc. Probable motivation of suicidal behaviour of the old participants of the ritual was also analyzed.

Keywords: *geronticide, oldness, senescence, gerontosophy, philosophy of old age.*

Мировоззренчески-религиозные интерпретации ритуального убийства стариков

А. О. Ангелова

Аннотация. Публикация посвящена исследованию мировоззренчески-религиозных причин ритуального убийства стариков в архаических и традиционных коллективах. Обозначены разные модели трактовки геронтоцида: как гарантии достойного посмертного существования, как жертвенной практики, как способа коммуникации с умершими предками, как ритуала обновления сакральной власти, как лечебной практики и т. д. Также проанализирована вероятная мотивация суицидального поведения пожилых участников ритуала

Ключевые слова: *геронтоцид, старость, старение, геронтософия, философия возраста.*